

1995. — С. 34 — 36.

7. Стрессовые ситуации / Аргайл М., Фернхэм Дж., Грэхем Дж. А. // Межличностное общение. Хрестоматия. — СПб.: Питер, 2001. — С. 220.

8. Зимняя И. А. Социальная работа как профессиональная деятельность // Социальная работа / Отв. ред. И.А. Зимняя. Вып. № 2. — М., 1992. — С. 15—16.

9. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / Зимняя И. А. // Высшее образование сегодня. № 5. 2003. — С. 14.

10. Боголюбов Л. Н. Базовые социальные компетенции в курсе обществоведения / Боголюбов Л. Н. // Преподавание истории и обществознания в школе. — № 9. 2002. — С. 17—19.

11. Самсонова Т. И. Социальная компетентность подростков и технологии ее формирования / Самсонова, Татьяна Ивановна. Дис. канд. социологических наук. Специальность 22.00.04 (Социальная структура, социальные институты и процессы). Санкт-Петербург, 2006. — 193 с.

12. Бочаров В. М. Система формирования социальной компетентности специалиста органов внутренних дел в процессе профессиональной подготовки : автореферат дис. ... доктора педагогических наук : 13.00.08 / Бочаров, Виталий Михайлович. — Ставроп. гос. ун-т, Ставрополь, 2005 — 42 с.

13. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / І. Б. Зарубінська ; Ін-т вищ. освіти НАПН України. — К., 2011. — 506 с.

*У статті представлено результати аналізу й узагальнення наукових праць щодо функцій, структури і змісту соціальної компетентності працівника органів внутрішніх справ та керівника основних підрозділів МВС. Встановлено, що до складу соціальної компетентності структурно входять комунікативний, політично-правовий, рольовий, рефлексивно-психологічний та професійний компоненти.*

**Ключові слова:** соціальна компетентність, структура, працівник органів внутрішніх справ, офіцер правоохоронних органів, професійна діяльність.

*В статье представлены результаты анализа и обобщения научных трудов относительно функций, структуры и содержания социальной компетентности работника органов внутренних дел и руководителя основных подразделений МВД. Установлено, что в состав социальной компетентности структурно входят коммуникативный, политически-правовой, ролевой, рефлексивно-психологический и профессиональный компоненты.*

**Ключевые слова:** социальная компетентность, структура, работник органов внутренних дел, офицер правоохранительных органов, профессиональная деятельность.

*This paper presents the analysis and synthesis of scientific papers on the functions, structure and content of the social competence of law enforcement officers and the head of the main divisions of the Ministry of Interior. It was established that in the structure of social competence includes communicative, political-legal, role, reflective, psychological and vocational components.*

**Keywords:** social competence, structure, police officers, law enforcement officers, professional activity.

УДК 378 [37.011.31 : 37.032]

С.М. Хатунцева  
м. Бердянськ, Україна

## САМОВИХОВАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

**Постановка проблеми.** Фундаментальні соціальні, духовні й економічні зрушення ініціюють зміни у системі вищої педагогічної освіти, спрямовані на підготовку висококомпетентного й конкурентоспроможного вчителя, найголовнішою ознакою якого є готовність до самовдосконалення. Вельми на часі є реформування вищої педагогічної освіти, що має забезпечити процес становлення вчителя на засадах індивідуалізації професійної підготовки, сприяти в умовах загальнолюдської пріоритетності утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Сучасні ринкові умови висувають нові вимоги до педагога: здатності до вирішення нагальних проблем сучасності, що передбачає цілеспрямовані, енергійні зусилля, перебудову сформованих стереотипів, розвиток професійних та особистісних якостей. Трудова

діяльність учителя всякчас вимагає оновлення знань, готовності до постійного підвищення професійного рівня, що активізує пошук нових підходів до вирішення проблеми якісної підготовки майбутнього вчителя. Чільне місце серед вимог до професійної підготовки майбутнього вчителя належить постійному збагаченню його особистості, підвищенню педагогічної майстерності, рівня педагогічної культури засобами самовиховання, самоосвіти та саморозвитку. Тому актуальною залишається проблема самовдосконалення педагога, компонентом якого є самовиховання.

**Аналіз попередніх досліджень та публікацій.** Незважаючи на неосяжну кількість праць, присвячених проблемі самовдосконалення вчителя в сучасній психології та педагогіці, вона залишається однією із найбільш дискусійних і невирішених. Вивчення наукового фонду з питання самовдосконалення (С. Грищенко, О. Камаєв, В. Коробейнік, С. Кириленко, В. Оржеховська, Л. Рибалко, В. Семиченко, М. Сметанський, В. Сухомлинський, Т. Хілько) дає можливість зробити висновок, що самовдосконалення особистості пов'язане з організацією її життєдіяльності та способом існування у постійному контакті з середовищем, з самоосвітою, саморозвитком і самовихованням.

Проблема самовиховання багатогранна і тому є предметом дослідження філософів, психологів, педагогів.

Ідеї про розуміння самовиховання як чинника розвитку особистості беруть витоки з античних часів: Сократ, Епікур, Лукрецій, Демокріт, Аристотель та інші мислителі наголошували на цінності самовиховання моральних й інтелектуальних якостей людини.

Загальну теорію самовиховання започатковано в роботах О. Ковальова, О. Кочетова, Л. Рувинського, Ю. Самаріна.

Філософи наголошують, що самовиховання відіграє велику роль у процесі формування життєвого потенціалу особистості. Н. Маринець розкриває сутність поняття «життєвий потенціал особистості» як системи особистісних якостей і можливостей, які реалізуються особистістю в її суспільній та індивідуальній діяльності; основи проектування людиною свого життєвого шляху, її успіху та самоствердження. Науковець розкриває місце та роль професійних знань, практичного досвіду, освіти та виховання, працездатності у системі життєвого потенціалу особистості, наголошує на необхідності самовиховання у процесі успішного здійснення життя особистості.

Учені акцентують увагу на тому, що самовиховання відіграє велике значення у підвищенні власної конкурентоспроможності у системі ринкових та демократичних відносин, кар'єрного зростання, підвищення добробуту, утвердження статусу у колективі (суспільстві) та соціального престижу. А. Похресник виокремив серед головних критеріїв формування орієнтації студентства: спосіб суспільного (субкультурного) життя студентів, навчання як провідний вид діяльності, спілкування також і самовиховання.

І. Сохан зазначає, що виховання та самовиховання відіграє роль у становленні морально-правової соціалізації студентів, у намаганні тих, хто навчається контролювати свою поведінку незалежно від ситуації.

Одним з компонентів професійного самовизначення, крім професійних мотивів, інтересів, спрямованості, здібностей, самосвідомості, потреби самоосвіти, психологи вважають і самовиховання (О. Гріньова).

Значення самосвідомості, самоаналізу в самовихованні досліджено Б. Ананьєвим, Л. Божович, С. Рубінштейном. Особливості самовиховання підлітків вивчено Р. Гаріф'яновим, Д. Гришиним. Проблеми самовиховання студентської молоді висвітлено в працях Ю. Бабанського, С. Єлканова. Різні аспекти творчої самореалізації особистості вчителя висвітлено в дисертаціях М. Ситнікової, В. Афанасьєва. Технології саморозвитку особистості школяра знайшли відображення в авторських моделях освітніх систем: «Школа доміанти самовдосконалення особистості» (Г. Селевко), «Школа самовизначення» (О. Тубельський), «Школа самореалізації особистості» (Л. Гашпар) та інші.

Розвиток ідей про самоосвіту та самовиховання школярів в історії вітчизняної педагогіки

відображено в наукових працях, О. Дуди, Л. Болотіної, С. Єлканова, Б. Латишиної, Д. Грішина, Я. Колдунова, А. Громцевої, А. Ковальова, В. Коротова, Л. Рувінського, Л. Сапожнікової, І. Синицина, Т. Сущенко, М. Тайчинова, А. Троцко, Л. Шапошнікової, Г. Щукіної та інших.

Дослідження щодо організації навчально-виховної роботи в вищому навчальному педагогічному закладі та формування особистості майбутнього вчителя знайшли відображення в працях М. Васильєвої, Н. Волкової, В. Гриньової, Р. Гуревича, О. Гури, О. Дубасенюк, М. Князян, Н. Ничкало, М. Сметанського, Т. Сущенко та інших.

**Невирішена частина проблеми.** Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених вивченню проблеми самовдосконалення, залишається не визначеною сутність самовиховання як компонента самовдосконалення вчителя. Залишаються невичерпаними резерви індивідуалізації професійної підготовки майбутнього вчителя.

Таким чином, **метою** цієї роботи є дослідження сутності самовиховання вчителя як компонента самовдосконалення.

Основними завданнями є такі:

- 1) здійснити аналіз науково-теоретичного підґрунтя проблеми самовиховання вчителя;
- 2) охарактеризувати сутність самовиховання вчителя як компонента самовдосконалення.

**Основний матеріал і результати дослідження.**

Науковці підходять з різних позицій до проблеми вивчення самовиховання:

- як цілеспрямована дія самого вихованця, навмисна зміна, зведення себе на більш високий ступінь удосконалення (Л. Виготський);
- як розвиток людиною позитивних якостей та викорінювання негативних (О. Ковальов, М. Тайчинов, Г. Черкашин та інші);
- самовиховання як свідома діяльність особистості, націлена на максимальну самореалізацію (С. Карпенчук, Л. Кулікова та інші);
- самовиховання як внутрішня організація життя людини, певний тип ставлень, вчинків, дій до себе, до власного майбутнього з точки зору відповідності певному ідеалу (О. Кочетов, Ю. Орлов та інші);
- самовиховання як процес самозмінювання з метою вдосконалення й розвитку своєї особистості (С. Єлканов, Л. Рувінський, Г. Селевко).

Визначаючи у формуванні особистості студентів університету місце та роль самовиховання, його зміст, структуру та функції, науковцями розроблено теоретичну модель активізації процесу самовиховання студентів, критерії та рівні розвитку їх самовиховної активності. Розкрито суть і зміст анкет і тестів, творчих робіт, діагностичних завдань, рівень виконання яких є показником динаміки розвитку самовиховної активності студентів, вважає І. Середа [15]. І. Романюк звертає увагу на те, що серед критеріїв якості професійної підготовки фахівців за умов модульно-рейтингової технології навчання у вищій школі: позитивного ставлення до професійної підготовки (мотиваційний рівень), знань теоретичних засад процесу практичної підготовки як частини цілісної системи підготовки, психологічних основ процесу виконання обов'язків (орієнтаційний рівень), володіння практичними вміннями та навичками (операційний рівень), здатності адекватно сприймати завдання для виконання обов'язків; високо розвинутого почуття успіху за своєчасне виконання завдань (емоційно-оцінювальний рівень) є й сформованість умінь постійного самовиховання та самоосвіти (вольовий рівень). При цьому вчений акцентує на необхідності диференціації та індивідуалізації навчання [14]. Педагоги зауважують, що формування здатності до самооцінювання та самовиховання впливає на процес виховання саморефлексії у студентів педагогічних навчальних закладів (Л. Кравець). Науковцем А. Калініченко було визначено й обґрунтовано педагогічні умови активізації впливу самовиховання на розвиток студентської молоді: усвідомлення нею значущості самовиховання у становленні особистості, формування адекватної самооцінки, створення сприятливих умов кожному студенту для активного самовираження, орієнтація на розвиток усіх структурних компонентів особистості, узгодженість педагогічних впливів на самовиховання студентів з основними етапами його становлення. Ученим уточнено структуру самовиховання, його

показники та рівні прояву, розвинуто уявлення про етапи самовиховання студентської молоді та сутність педагогічного керівництва на кожному з них [5].

Систематичний розвиток мотивації магістрантів до професійно-педагогічного самовиховання О. Заболотний вважає однією з педагогічних умов формування дидактичної компетентності майбутніх педагогів.

І. Лебедік було запропоновано тезу, що за умови самовиховання разом із засобами професійної самоосвіти, саморозвитку та самоствердження, відповідних соціальних умов відбувається професійна самореалізація майбутнього вчителя, яка є інтегративною характеристикою особистості, що відображає стан його професійного розвитку, що ґрунтується на професійній свідомості, мотивах досягнень у професії, спрямованості її діяльності на самореалізації професійного ідеалу [8]. Науковцем розроблено й апробовано педагогічні умови та методику формування готовності до професійної самореалізації майбутніх учителів у процесі вивчення фахових дисциплін.

В останні роки говорять також про економічне самовиховання (В. Петрук), правове самовиховання (В. Осташова).

Проблемам професійного самовиховання студентів ВНЗ присвячені роботи С. Даньшевої. Дослідниця визначає професійне самовиховання студентів технічних вишів як цілеспрямовану діяльність з метою удосконалення моральної культури, професійних знань, умінь і навичок, творчого інженерного мислення, професійно значущих якостей, зокрема організаторських і виховних, з урахуванням соціального та науково-технічного прогресу. Науковець зауважує, по-перше, в практиці виховної роботи професорсько-викладацького складу не накопичено достатньо досвіду організації та керівництва професійним самовихованням студентів; по-друге, викладачі рідко ставлять перед собою завдання глибоко вникати у зміст і методику роботи студентів над собою, стимулювати її; по-третє, для ефективної організації професійного самовиховання студентів необхідне педагогічне керівництво з боку професорсько-викладацького складу, шляхом акцентування уваги студентів на питаннях необхідності самовдосконалення, відповідальності за себе, за своє сьогодення і майбутнє. Кожен з етапів оволодіння студентами здатністю займатися професійним самовихованням обумовлює використання певних груп способів педагогічного керівництва (формування у студентів свідомого ставлення до професійного самовиховання, стимулювання їх професійного самовиховання, збагачення досвідом професійного самовиховання), відповідних форм і методів його здійснення. Орієнтація студентів на постійне, цілеспрямоване професійне самовиховання сприяє глибокому усвідомленню ними сутності обраної професії, зміцнює їх упевненість у правильності вибору, позитивно відображається на успішності студентів, дисципліні, вважає автор. Підтримуємо вченого в тому, що однією з умов успішного здійснення педагогічного керівництва професійним самовихованням студентів є спеціальна підготовка професорсько-викладацького складу (ознайомлення їх з напрацюваннями в теорії та практиці самовиховання, досвідом роботи викладачів ВНЗ з організації професійного самовиховання студентів, забезпечення викладачів науково-методичною літературою). Нам імпонує думка, що ефективність професійного самовиховання студентів технічних ВНЗ підвищується за умови цілеспрямованого керівництва ним з боку професорсько-викладацького складу [1]. Дослідницею здійснено ґрунтовний аналіз сутності професійного самовиховання студентів технічних вишів, розроблено засади та відповідні форми, методи педагогічного керівництва ним.

В. Діуліна визначає самовиховання поряд з саморозвитком та самовдосконаленням засобом активізації процесу формування загальнокультурного світогляду, моральних почуттів та етичних переконань, принципів і прийомів моральної поведінки [2].

Питання самовиховання особистості в освітніх системах іноземних держав, зокрема Франції, досліджено Л. Зязюн. Дослідниця розкриває актуальність самовиховання, самоосвіти, саморозвитку за умов раптового збільшення обсягу наукових знань, лавинного розвитку інформації та комп'ютеризації освітніх систем на рівні держав і континентів. Процес саморозвитку розглядає як освітню технологію, що виконує важливі соціальні й особистісні

функції: загальноосвітньої та професійної підготовки, загальнокультурного розвитку особистості, оптимальної організації вільного часу, адаптації, амортизації, компенсаторної терапії, опанування засобів самоосвіти та самовиховання [4].

Грунтовне дослідження теоретичних і методичних основ організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів здійснено О. Кучерявим. Ученим теоретично обґрунтовано концепцію та модель організації професійного самовиховання майбутніх педагогів дошкільної та початкової шкільної ланок освіти в аспекті їх цілісної підготовки, визначено сутність професійного самовиховання, готовності до його організації, культури самовиховання. Досліджено структуру активності студентів у самовиховній роботі та структуру їх інтегральної готовності до педагогічної діяльності. Ученим з'ясовано зміст моделі фахівця та педагога як цільового орієнтира самовиховних дій. Науковцем сформульовано базові закономірності та принципи організації професійного самовиховання студентів. Розкрито та обґрунтовано систему педагогічного забезпечення активності майбутніх фахівців у самовихованні, сукупність умов, важливих для її ефективного функціонування (необхідних і достатніх для розвитку інтересу до роботи над собою, формування особистісного смислу та мотивів професійного самовиховання, забезпечення регулюючого впливу позитивних емоцій і адекватної самооцінки на активність студентів у самовиховній діяльності, успішності використання викладачами методів стимулювання самовиховної активності). Дослідником експериментально доведено залежність між рівнями активності студентів у професійному самовихованні й рівнями їх інтегральної готовності до педагогічної діяльності [7].

Т. Шестакова в своїх працях доводить, що самовиховання поруч з самоосвітою, самоактуалізацією, самоменеджментом, гармонізацією зовнішніх впливів і внутрішньої активності студентів, урахуванням специфічності та поетапності формувальних впливів на розвиток компонентів готовності до самовдосконалення (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального, операційно-діяльнісного) є педагогічною умовою формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення [16].

М. Постолук визначено структуру вмінь професійного самовиховання як синтез взаємопов'язаних компонентів - когнітивно-оцінювального, мотиваційно-цільового, операційно-діяльнісного та контрольно-регулювального й їх функції: рефлексивно-аксіологічну, спонукальну, організаційну, регулятивну [11].

Проблему морального самовиховання студентів розкриває в дисертаційній роботі О. Яцій. Науковцем по-перше, обґрунтовано сутність, критерії, рівні готовності майбутніх учителів до морального самовиховання; по-друге, визначено педагогічні умови ефективного формування цієї готовності; по-третє, розроблено групу засобів педагогічного стимулювання морального самовиховання студентів; по-четверте, експериментально перевірено можливості застосування самоаналізу в процесі морального виховання майбутніх учителів.

Заслуговує на увагу в контексті нашого дослідження робота О. Прокопової щодо особливостей педагогічної діяльності та професійного самовдосконалення вчителя хімії. Цілком погоджуємось з авторкою в тому, що спрямованість учителя на професійне самовдосконалення знаходить свій вияв у самоосвіті та самовихованні, що позитивно впливає на його самореалізацію в професійній діяльності.

Отже, наукові пошуки дослідників різних часів зробили суттєвий внесок у розробку теорії та практики самовиховання учителів.

Психологи трактують самовиховання як «формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети» [12, с. 284]. Педагогічна наука визначає самовиховання як «систематичну й свідому діяльність людини, спрямовану на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок» [10, с. 525]. Психологи стверджують, що процес самовиховання обумовлений не тільки рівнем сформованості основних компонентів і складників цих елементів, але й характером внутрішньосистемних зв'язків, цілісністю структури системи самовиховання

(Н. Ісаєва).

Виховання й самовиховання діалектично взаємопов'язані та є складовими цілісного педагогічного процесу формування особистості. На цьому наголошують І. Донцов, О. Ковальов, О. Кочетов, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Рубінштейн та інші. Вчені зазначають, що виховання — чинник зовнішнього впливу і являє собою організацію виховних засобів, форм, методів, дій педагога з метою формування соціально та особистісно значимих цілей, мотивів, якостей і створення передумов розвитку особистості. Самовиховання як внутрішня складова процесу виступає необхідним суб'єктивним чинником становлення особистості. І. Шиманович зауважує, що становлення вчителя як професіонала у процесі вишівської підготовки здійснюється на основі особистісно орієнтованого та гуманістичного підходів. Дослідниця розглядає самовиховання як процес розвитку особистості у рамках активності й самостійності діяльності. Зауважує, що невід'ємною складовою професійного становлення майбутнього вчителя є формування у майбутніх педагогів потреби в професійному самовихованні, що залежить від організаційно-педагогічних умов. Такими умовами є переорієнтація навчально-виховного процесу педагогічного університету на цілеспрямоване формування цього системного утворення; готовність викладачів педагогічного вищого навчального закладу до поетапного формування у студентів потреби в професійному самовихованні; спрямування методів і форм організації самостійної пізнавально-практичної діяльності студентів на усвідомлення ними специфічності професійного самовиховання майбутнього вчителя та пробудження інтересу до цього процесу. Підтримуємо думку авторки в тому, що самовиховання — це діяльність індивідууму, яка здійснюється через сприйняття, обмірковування, переживання, переробку, осмислення та привласнення людиною зовнішніх впливів і спрямовується на вироблення позитивних якостей, відповідальності, розвиток здатностей до творчої самореалізації [17, с. 15]. Необхідно додати, що особистість, докладаючи зусиль, в індивідуальному темпі та певній мірі змінює себе за власним бажанням, використовуючи внутрішні резерви та спираючись на індивідуальні особливості.

З самовихованням тісно пов'язаний процес саморозвитку особистості. Ідеї саморозвитку особистості, її здатності до самовизначення та до самовдосконалення обґрунтовано в роботах І. Бека, І. Донцова, Г. Костюка, С. Рубінштейна та інших. Значний доробок на теренах самовиховання належить представникам ідей гуманістичної парадигми виховання (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл). А. Маслоу трактує розвиток як внутрішній процес, пов'язаний із прагненнями людини актуалізувати власні можливості. Використовуючи поняття «особистість, що самоактуалізується», вчений стверджує, що така особистість постійно розвивається, ефективно виражає людську сутність та має основні риси: простоту, природність, здатність насолоджуватися навколишнім світом, об'єктивний погляд на життя, на людей, креативність [9]. Як слушно зауважує К. Роджерс, кожна людина є активним організатором власного зовнішнього та внутрішнього середовища [13].

Отже, представники гуманістичного виховання наголошують на тісному зв'язку самовиховання та розвитку особистості. При цьому особистість розвиває власні здібності, утверджує свою неповторність та індивідуальність завдяки внутрішньому прагненню до самоактуалізації.

З'ясовуючи сутність самовиховання вчителя як компонента самовдосконалення необхідно розглянути структуру цього явища. Плеяда вчених виділяє такі структурні компоненти самовиховання: мету, зміст, завдання, засоби, результат (С. Єлканов, І. Донцов, О. Кочетов, Л. Рувинський). Інша когорта дослідників підкреслює, що значне місце серед елементів самовиховання посідають самооцінка, аналіз власних індивідуальних особливостей (О. Ковальов, Л. Кулікова, В. Семиченко, Л. Ярова). Узагальнюючи наукові пошуки цієї проблеми, ми дійшли висновку, що вчені в структурі самовиховання виокремлюють особистісний розвиток та прагнення до самовдосконалення. На нашу думку, необхідним компонентом у структурі самовиховання є й мотиваційний, оскільки саме мотиви спонукають особистість до виконання намічених дій. При цьому мотиви мають підпорядковуватися

професійній діяльності і мати позитивний характер.

**Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.** Таким чином, у статті проаналізовано науково-теоретичне підґрунтя проблеми самовиховання вчителя, охарактеризовано сутність самовиховання вчителя як компонента самовдосконалення. Отже, аналіз наукової літератури засвідчує відсутність єдиного, чітко визначеного підходу до сутності самовиховання вчителя. Водночас, необхідно узагальнити інформаційні данні: по-перше, вчені розглядають самовиховання як цілеспрямовану діяльність з метою удосконалення професійних знань, умінь і навичок, творчого мислення, професійних та особистісних якостей; по-друге, самовиховання впливає на формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення; по-третє, самовиховання є складовим цілісного педагогічного процесу формування особистості, а мета і зміст самовиховання віддзеркалюють як вимоги суспільства так і індивідуальні потреби фахівця; по-четверте, самовиховання як активна специфічна діяльність особистості спирається на індивідуальні особливості людини; по-п'яте, зміст самовиховання ґрунтується на систематичній роботі особистості над собою з метою вдосконалення внутрішнього світу, з одного боку, та власних зовнішніх проявів, з іншого; по-шосте, самовиховання поєднано двосторонніми зв'язками з самореалізацією в професійній діяльності; по-сьоме, самовиховання педагога передбачає розвиток, чинниками якого є активність особистості у формі самоактуалізації та саморозвитку. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в дослідженні саморозвитку як компонента самовдосконалення майбутнього вчителя.

### Література:

1. Даньшева С. О. Професійне самовиховання студентів технічних вузів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Даньшева. — Х., 2000. — 16 с.
2. Діуліна В. В. Соціально-педагогічні умови формування морально-етичної культури майбутнього керівника у сфері управлінської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / В.В. Діуліна. — Х., 2003. — 24 с.
3. Заболотний О. А. Педагогічні умови формування дидактичної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. А. Заболотний. — К., 2010. — 18 с.
4. Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції : монографія / Лариса Іванівна Зязюн. — К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. — 386 с.
5. Калініченко А. І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. І. Калініченко. — Тернопіль, 2002. — 16 с.
6. Кравець Л. М. Виховання саморефлексії у студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Л. М. Кравець. — Луганськ, 2009. — 20 с.
7. Кучерявий О.Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Кучерявий Олександр Георгійович. — К., 2002. — 406 с.
8. Лебедик І. В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Лебедик. — Кіровоград, 2007. — 18 с.
9. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Абрахам Маслоу ; [пер. с англ.]. — М. : Смысл, 1999. — 425 с.
10. Педагогическая энциклопедия / [ред. И. А. Каиров]. — М. : Советская энциклопедия, 1966. — 911 с.
11. Постолук М. І. Формування у майбутніх учителів умінь професійного самовиховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 — «Теорія і методика професійної освіти» / М. І. Постолук. — Тернопіль, 2010. — 19 с.
12. Психологічна енциклопедія / [ред. О. М. Степанов]. — К. : «Академвидав», 2006. — 424 с.
13. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Карл Роджерс. — М. : Медицина, 1994. — 356 с.
14. Романюк І. М. Модульно-рейтингова технологія навчання та контролю засвоєння знань у вищому військовому закладі освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і

методика професійної освіти» / І. М. Романюк. — Тернопіль, 2003. — 19 с.

15. Середа І. В. Організаційно-педагогічні умови активізації процесу самовиховання студентів гуманітарних факультетів університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / І. В. Середа. — Херсон, 2005. — 21 с.

16. Шестакова Т. В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Шестакова Тетяна Віталіївна. — К., 2006. — 244 с.

17. Шиманович І. В. Формування в майбутніх учителів потреби в професійному самовихованні : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шиманович Ірина Вікторівна. — Запоріжжя, 2008. — 215 с.

*У статті проаналізовано сучасний стан науково-теоретичного вивчення проблеми самовиховання. Досліджено сутність самовиховання вчителя як компонента самовдосконалення. Встановлено, що цілеспрямовану діяльність з метою удосконалення професійних знань, умінь і навичок, професійних та особистісних якостей, учені розглядають як самовиховання. Наголошено, що самовиховання як активна специфічна діяльність особистості спирається на індивідуальні особливості людини.*

**Ключові слова:** самовдосконалення, самовиховання, самовиховання вчителя, потреба у самовихованні, саморозвиток.

*В статье проанализировано современное состояние научно-теоретического изучения проблемы самовоспитания. Исследованы сущность самовоспитания учителя как компонента самосовершенствования. Установлено, что целенаправленную деятельность с целью совершенствования профессиональных знаний, умений и навыков, профессиональных и личностных качеств, ученые рассматривают как самовоспитание. Отмечено, что самовоспитание как активная специфическая деятельность личности опирается на индивидуальные особенности человека.*

**Ключевые слова:** самосовершенствование, самовоспитание, самовоспитание учителя, потребность в самовоспитании, саморазвитие.

*The current state of scientific and theoretical study of the problem of self-upbringing has been analysed in the paper. The essence of self-upbringing as a component of teacher's self-improvement has been studied. It has been established that scientists consider self-upbringing as a purposeful activity to improve professional knowledge and skills, professional and personal qualities. It has been emphasized that self-upbringing as an active specific activity of a personality is based on the individual characteristics of an individual.*

**Keywords:** self-improvement, self-upbringing, teacher's self-upbringing, need in self-upbringing, self-development.

УДК 189.354.4-874

О.О. Хищенко  
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

## КРИТЕРІЙ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

**Постановка проблеми.** Зміни в соціально-економічній сфері, процеси інтеграції суспільства породжують проблему підготовки фахівців нової генерації, здатних до швидкої адаптації в умовах науково-технічного прогресу, які володіють сучасними технологіями своєї спеціальності і не тільки розуміють сутність проблем на основі отриманих знань, але й уміють ефективно вирішувати їх практично.

**Аналіз дисертаційних досліджень** та інших наукових праць засвідчив, що для перевірки якості освоєння проектно-технологічної діяльності студентами у процесі оволодіння фахом необхідний спеціальний критеріально-діагностичний інструментарій: критерії, показники та рівні. У педагогічній та психологічній науці склалися різні погляди щодо критеріїв оцінювання готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Проблема готовності особистості до різних видів діяльності досліджували Л. Божович, Є. Бондаревська, Н. Боритко, А. Гаязов, Г. Гревцева, М. Шилова та інші.

**Метою статті** є визначення критеріїв та показників рівня сформованості проектно-технологічної діяльності майбутніх учителів технологій.